

REAKCE NA MODERNU A MODERNISTICKÉ SYSTÉMY

(Fromm, Jaspers, Welsch, Bělohradský, Havel)

Erich Fromm: Člověk a psychoanalýza. Aurora, Praha 1997, s. 200. ISBN 80-85974-18-5

1. ...“dněšní člověk cítí nejistý a je čím dál tím víc zmaten. Pracuje a namáhá se přesto je si hluboce vědom jakési pomíjivosti ve vztahu ke své činnosti. Zatímco jeho moc nad hmotou vzrůstá, cítí se současně ve svém individuálním životě a ve společenských vztazích stále bezmocný. Zatímco si stále opatřuje nové a lepší prostředky, jak by přírodu ovládl, zapletl se zcela do sítě těchto prostředků. **Ztratil před očami cíl, který tomu všemu může dát smysl – člověka samotného.**“ S. 8
2. „Ideje osvícenství naučily člověka, že může důvěřovat vlastnímu rozumu a že rozum může být vodítkem při stanovení platných etických norem. Člověk se může spoléhat sám na sebe, nepotřebuje žádných zjevení a žádné církevní autority k tomu, aby věděl, co je dobré a co je zlé. Vedoucí myšlenka osvícenství „odvaž se vědět“, což znamená právě tolik jako „důvěřuj svému vědění“ se stala hnací silou všech snah a vymožeností moderního člověka. Vyrůstající pochybnosti o lidském rozumu a svéprávnosti vytvořily stav morálního zmatku. Člověk se cítí oloupen jak o vodítko zjevení, tak o vodítko rozumu. Výsledkem je přijímání relativistického stanoviska, které tvrdí, že hodnotící soudy a etické normy jsou prý výlučně záležitostí vkusu a libovolných sklonů a že v této oblasti není možno dělat žádné objektivně platné soudy.“ S. 8-9.
3. Pokusem proměnit psychologii v jednu z přírodních věd se psychoanalýza dopustila chyby tím, že odtrhla psychologii od problémů filosofie a etiky. Přehlédla, že lidskou osobnost nelze pochopit, pokud nenahlížíme na člověka v jeho celistvosti, která zahrnuje jeho potřebu nalézt odpověď na otázku po smyslu jeho bytí a nalézt normy, podle nichž by měl žít. Freudův „homo psychologicus“ je právě tak neskutečná konstrukce jako „homo economicus“ klasické ekonomie. Je nemožné rozumět člověku se všemi jeho emocionálními a duševními poruchami, jestliže nechápeme povahu hodnot a morálních konfliktů. **Pokrok psychologie nelze hledat v oddělení domnělé „přírodní“ sféry od domnělé „duchovní“ a také ne v koncentraci pozornosti na přírodní oblast, ale v návratu k velké tradici humanistické etiky, která pozorovala člověka v celé jeho fyzicko-duševní celistvosti a zastávala názor, že posláním člověka je být sám sebou a že podmínkou k dosažení tohoto cíle je, aby člověk mohl být sám pro sebe.**“ S. 10
4. „Napsal jsem tuto knihu s úmyslem znovu potvrdit platnost humanistické etiky a abych ukázal, že znalost lidské povahy nevede k etickému relativismu, ale naopak k přesvědčení, že prameny norem etického chování musíme hledat v samotné lidské přirozenosti; že mravní normy spočívají na vlastnostech, které jsou člověku trvale vlastní a že jejich porušení vede k mentálnímu a emocionálnímu rozkladu.“ S. 10
5. „Od dob kanta je nejrozšířenějším názorem, že je možné dělat objektivně platné soudy jen o skutečnostech, nikoli o hodnotách, a že zkušebním kamenem vědeckosti je vyloučení hodnotících soudů.“ 17/18.
6. „Pro humanistickou etiku je „dobré“ významově totožné s dobrem pro člověka a „zlé“ se zlem pro člověka. Humanistická etika vyžaduje poznání přirozenosti člověka, abychom věděli, co je pro člověka dobré. *Humanistická etika je tedy užitou vědou o „umění žít. Spočívá na teoretické vědě o „člověku“.*“ s. 18
7. *Shrňme: dobro znamená ve smyslu humanistické etiky přitakání životu, rozvíjení lidských sil. Ctnost je odpovědnost vůči vlastnímu bytí.* Zlo představuje ochromení člověka, *neřest je nezodpovědnost vůči sebe samému.* S. 20
8. „Výsledkem je, že moderní člověk žije podle zásad sebepopírání a myslí v pojmech zájmu o sebe. **Věří, že jedná ve prospěch svého zájmu, zatímco ve skutečnosti jsou jeho hlavní starostí hlavně peníze a úspěch;** klame sám sebe o skutečnosti, že jeho nejdůležitější lidské možnosti zůstávají nesplněny a že se ztrácí v procesu hledání toho, co má být pro něho nejlepší.“ S. 109
9. **„Zákony sankce vnější autority se stávají součástí člověka samého a místo pocitu odpovědnosti vůči něčemu vně sebe cítí člověk odpovědnost vůči něčemu uvnitř sebe, vůči svému svědomí. Svědomí je účinnějším regulátorem chování než strach před vnějšími autoritami; ...sobě samému utéci nemůže“** s. 115

10. Kafkov Proces u Fromma: ako sen – mix autoritatívneho a hum. svedomia; celý čas sa dovoľáva spravodlivosti, ale nemôže sa dostať k sudcovi, to preto, že sa nevie dostať k svojmu svedomiu, to je sudcom; nedostáva sa k nemu celý čas, preto jeho život nemá zmysel – poprava; uvedomí si to tesne pred smrťou, keď už je neskoro; teda na prvý pohľad akoby bol nezmyselný súdny proces a vyšetrovatelia a kňazi, a pod....ale paradoxne, nezmyselne sa s práva K. sám;

Karl Jaspers: Otázka viny. Príspevek k nemecké otázce. Praha: Mladá fronta 1991. Edice Váhy, sv. 3. II. vydání.

11. Morální vina, spočívající v tom, že jsme se v vnějškově přizpůsobili soupotnictví, je v té či oné míře společná nám mnohým. Kvůli životním možnostem, aby neztratili své postavení, aby nezničili své šance, stávali se lidé členy strany a konali jiné činy nominální příslušnosti. Nikdo pro to nenajde naprostou omluvu, zvláště připomeneme-li, že bylo mnoho Němců, kteří k takovému přizpůsobení neprikročili a vzali na sebe skutečně všechny nevýhody. 43
12. Neboť nelze oddělovat politické poměry a celkový způsob života lidí. Neexistuje absolutní oddělení politiky a lidského bytí, pokud ještě činně žije a nehýne v ústraní jako poustevník. 49
13. **Jsme politicky odpovědni za náš režim, za jeho činy, za začátek války v této dějinné situaci a za to, že jsme připustili, aby se na nejpřednější místa dostali vůdcové určitého typu.** Proto jsme vítězům, zavázání prací a dobrými výkony a musíme vše opět napravit, jak je uloženo poraženému. 50
14. Cítíme se účastni nejen toho, co se činí v přítomnosti – a tudíž spoluvinní jednáním současníků -, nýbrž i souvislosti tradice. Musíme převzít vinu otců. Všichni máme spoluvinu na tom že v duchovních podmínkách německého života bylo něco, co umožnilo vznik tohoto režimu. 51

Welsch, Wolfgang. Postmoderna: Pluralita jako etická a politická hodnota. Praha: KLP, 1993

15. „Postmoderní myšlení má v zádech katastrofální zkušenosti s jednotou a současnost mu nezavdává příčinu k tomu, aby se přeorientovalo ve prospěch sjednocení: naopak jednota si zachovává i tam, kde se prosazuje zdánlivě bez následků- totiž v uniformě masových sdělovacích prostředků- své negativní rysy. Úplná jednota se ze všeho nejvíce blíží obrazu definitivní katastrofy.“ Str. 35
16. „K základním kompletacím postmoderních subjektů patří „pohled za plot“, znalost střídání perspektiv, vědomí jiných možností.“ Str. 54

Bělohradský, V. Mezi světy a mezisvěty, filozofické dialogy. Praha: Votobia, 1997.

17. „Adorno ve své úvaze o metafyzice po druhé světové válce říká, že po Osvětimi, po holocaustu, už filosof nesmí nikdy být na straně věčných esencí, tvrdit, že skutečné je jen to, co je věčné a trvalé. Musí být vždy na straně smrtelného ohroženého těla, připomínat si, co cítil jako dítě, když viděl pohodného zadrhnout smyčku na provazu na hrdle zatoulaného psa. Metafyzické kategorie jako esence, substance, první příčina jsou stejně lhostejné k životu jako bota esesáka.“ Bělohradský, 1997, s. 10.

Havel, V. Moc bezmocných a jiné eseje. Praha: Knihovna Václava Havla, 2012

18. „Zelinář i úřednice se adaptují na poměry, oba ale - právě tím – ty poměry konstituují. Dělají to, co se dělá, co se má dělat, co se musí dělat, přitom ale tím, že to dělají – **potvrzují, že se to skutečně má a musí dělat.** Splňují určitý nárok a tím ho sami dál vznášejí. Metaforicky řečeno: bez zelinářova hesla by nebylo hesla úřednice a naopak, jeden druhému cosi navrhuje k opakování a jeden od druhého tento návrh přijímá. Jejich vzájemná lhostejnost ke svým heslům je jen klamem: ve skutečnosti jeden druhého nutí svým heslem přijímat danou hru

a stvrzovat tím i danou moc, jeden druhého prostě pomáhá udržet v poslušnosti. Oba jsou objektem ovládnutí, ale zároveň i jeho subjektem; jsou obětí systému i jeho nástrojem.“ Havel, 2012, s. 118-119

19. „Představme si nyní, že se v našem zelináři jednoho dne cosi vzbouří a on přestane vyvěšovat hesla jen proto, aby se zalíbil; přestane chodit k volbám, o nichž ví, že žádnými volbami nejsou; na schůzích začne říkat, co si opravdu myslí, a nalezne v sobě dokonce sílu solidarizovat se s těmi, s nimiž mu jeho svědomí velí se solidarizovat. Touto vzpourou zelinář vystoupí ze „života ve lži“; odmítne rituál a poruší „pravidla hry“; **znovu nalezne svou potlačenou identitu a důstojnost; naplní svou svobodu.**“ Havel, 2012, s. 123.